

**GEOGRAFIYA SABAQLARINDA INTERAKTIV METODLARDAN
PAYDALANÍWDÍŇ ÁHMIYETI**

Xodjaeva G.A.,

QMU Ekonomikalıq hám sociallıq geografiya kafedrası professorı

Jiemuratova G.Ó.,

Qaraqalpaqstan Respublikası pedagogikalıq sheberlik orayı aǵa oqıtıwshısı

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15170733>

Mámleketimizde kompetenciyalıq qatnasqa tiykarlangan bilimlendiriw standartı, Milliy oqıw baǵdarlamalarınıń engiziliwi, ulıwma orta bilim beriw mektepleri oqıtıwshıları aldına úlken wazıypalardı qoymaқта. Bul wazıypalardı orınlaw ushın oqıwshılardı bilimli, átirapımızda júz berip atırǵan waqıyalardı tez hám real bahalaytuǵın, sonday-aq, hár qanday mashqala boyınsha durıs sheshim qabil ete alatuǵın shaxslar etip tárbiyalawımız zárúr. Sebebi, Mámleketlik bilimlendiriw standartınıń tiykarǵı maqsetinde ulıwma orta bilim beriw sistemasın mámlekette ámelge asırılıp atırǵan social-ekonomikalıq reformalar, rawajlangan shet el mámleketleriniń aldınǵı tájriybeleri, ilim-pán hám zamanagóy informaciya-kommunikaciya texnologiyalarına tiykarlangan halda shólkemlestiriw, ruwxıy barkamal hám intellektual rawajlangan shaxstı tárbiyalawdan ibarat ekenligi belgilep berilgen. Bul maqsetti ámelge asırıwda oqıwshılardıǵa tayar oqıw materialları emes, al bilimdi ózleri iyelewge, alǵan teoriyalıq bilimlerin oqıwshınıń kúndelikli turmısında qollana alıwına baǵdarlangan, sonday-aq, kreativ hám sınılı pikirlew kónlikpelerin qalıplestiriwshi tapsırmalardı, olardıń orınlanıwın qadaǵalawǵa kóbirek itibar qaratıw talap etilmekte.

Sonlıqtanda mámleketimizdiń tálim-tárbiya processinde pedagogikalıq innovaciyalardı keń kólemde qollaw, bilimlendiriw sıpatın asırıwdıń nátiyjeli jollarınıń biri bolıp esaplanadı. Pedagogikalıq innovaciya kóleminiń artıp barıwı, mámlekette modernizaciya processleri tez pát penen rawajlanıp atırǵan bir dáwirde bilimlendiriw tarawına jańalıqlardı sistemalı tárizde kirgiziwge óz aldına itibar qaratılmaqta. Hámmemizge belgili búgingi bilimlendiriw sisteması eski mazmundaǵı oqıw baǵdarlamalarınan waz keship, innovaciyalıq sanlı ekonomika hám málimleme jámieti ushın kadrlar tayarlaw imkanıyatın beretuǵın oqıtıw sistemasına ótpekte. Sonlıqtanda usıǵan sáykes tárizde bilim beriwge kózqaraslar da ózgerip, internet hám málimleme texnologiyaları sebepli oqıtıwshılar ápiwayı bilim beriwshiden, shólkemlestiriwshige yaki baǵdar beriwshige aylanbaқта. Interaktiv metodlar basqa

metodlar siyaqli oqiw shınıǵıwınıń quram bólegi sıpatında oqıtıwshı hám oqıwshınıń birge islesiwın shólkemlestiriwge járdem beredi. Yaǵnıy, texnologiyalıq procestiń tolıq ámelge asırılıwı ushın xızmet etedi. Interaktiv metodlardıń tiykarǵı ózgesheligi hám áhmiyeti sonda oqıwshılardı aktivlestiriw hám pikirlewdi rawajlandırıwǵa imkaniyat beriwinde. Biraq interaktiv metodlardan paydalanamız dep oqıwshılardı tek tapsırma berip erkin qoyıw da orınlı emes, sebebi interaktiv metodlar jana bilimlerdi beriwge xızmet etpeydi. Mine sonlıqtanda sabaq dawamında bir neshe ásirlerden berli qollanılıp kiyatırǵan sáwbet, gúrriń, túsindiriw, kórsetiw, didaktikalıq oym siyaqli metodlardı shetke shıǵarıp taslay almaymız [1]. Sebebi bul metodlardan da kópshilik jaǵdaylarda taza temanı túsindiriw basqıshında paydalanamız.

Mámleketlik bilimlendiriw standartında kórsetip berilgenindey basqa ulıwma bilim beriw pánleri menen bir qatarda geografiya páninde de oqıtıwdıń tiykarǵı maqseti-oqıwshılarda tayanısh hám pánge tiyisli ulıwma kompetenciyalardı qalıplestiriwden ibarat [2]. Bul pánge tiyisli kompetenciyalardıń elementleri milliy standart dárejesi kóleminde oqıwshılarda geografiya pánin ózlestiriw barısında qalıplesip barıwı kerek. Biziń pikirimizshe házirgi waqıtta ulıwma orta bilim beriw mektepleriniń muǵallimlerinden kóbirek óz ústinde izleniwın talap etedi. Mine sonlıqtanda oqıtıwshılar arasında hár qıylı usıllarda tájiriybe almasıwlar maqsetke muwapıq dep esaplayman. Interaktiv metodlar tiykarında ótilgen sabaqlardı shólkemlestiriw procesinde hár bir oqıwshı sabaqqa tolıq qamtıp alınadı yaǵnıy olar kórgen, bilgen, oylǵan pikirlerin ashıqtan-ashıq bildiriw imkaniyatlarına ie boladı. Oqıwshılar birge islesiwde óz-ara bilimleri, ideyaları menen almasadı, olarda óz-ara doslıq múnásibetleri júzege keledi. Bunıń tárbiyalıq áhmiyeti de júdá úlken. Oqıtıwshı interaktiv sabaqlardı shólkemlestiriwde oqıw procesinde jeke tártipte, juplıqta hám kishi toparlarda islew, olardıń óz betinshe kishi toparlarda izleniwine tiykarlanǵan joybarlar dúziwi, rolli oyınlar, hújjetler menen islew, galaba xabarlardan paydalanıp islew imkaniyatları artadı. Tek ǵana bul metodlardı óz ornında sheberlik penen durıs paydalana alsa oqıwshılar aktivligin asırıp nátiyje beredi. 4 Stanciya metodında oqıwshılar kishi toparlar arqalı, sabaq temasınıń túrli táreplerin arnawlı shólkemlestirilgen stanciyalarda úyrenetuǵın interaktiv qatnas bolıp tabıladı. Hár bir stanciyada belgili bir tapsırma yamasa qandayda bir iskerlikke baǵdarlanadı hám oqıwshılar izbe-izlik penen barlıq stanciyalarda jámáát bolıp jumıs alıp baradı.

Ulıwma orta bilim beriw mekteplerinde 7-klassta “Materikler hám okeanlar tábiyiy geografiyası” kursında “Geografiyalıq kartalar” babın úyreniwde 4-Stanciya metodınan paydalanıw usılın kórsetip ótpekshimiz. Bunıń ushın 4-Stanciya bolıp hár

“O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK ASOSLARI”

Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasi

bir stanciya ushın hár qıylı tapsırmalar beriledi [3]. Oqıwshılar toparlarğa bólinedi hám hár bir stanciyadağı tapsırmalardı orınlaydı. Al, oqıtıwshı hár bir stanciyadağı tapsırmağa belgili bir waqıttı ajratadı. Belgilengen waqıt juwmaqlanğannan soń oqıtıwshı oqıwshılarğa stanciyağa keldik endi keyingi stanciyağa ótemiz dep orınların ózgerledi. Solay etip, oqıwshılar hár bir stanciyadağı tapsırmalardı orınlap shıǵadı. Soń oqıtıwshı oqıwshılarğa óz mánzillerine kelgenligin anıqlap tapsırmalardı birge analiz qıladı. Bunda tapsırmalardı hár bir stanciyağa tómendegishe tayarlasaq boladı:

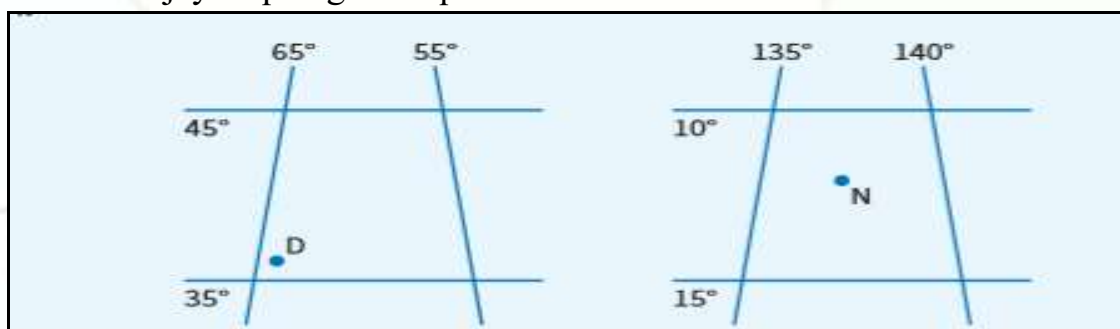
1-Stanciya. Masshtabqa tiyisli esaplardı isleń.

Tapsırma: 1. Oqıwshı A noqattan B noqatqa 360° lı azimut boynsha 110 metr júrdi. Ol B noqattan D noqatqa shekem 90° lı azimut boynsha 420 metr, D noqattan E noqatqa bolsa 135° lı azimut boynsha 300 metr, E noqattan F noqatqa shekem 45° lı azimut boynsha 200 metr júrdi. Oqıwshı júrgen joldı 1:10 000 sxemalıq tárizde súwretleń.

2. Globusta A hám B noqatlar arasındagı aralıq 41 km ge teń. Sol aralıqtı 1:500 000 masshtabta dápterinizge tuwrı sızıq kórinisinde túsiriń.

2-Stanciya. Dáreje torı járdeminde noqattıń qaysı yarım sharda jaylasqanlıǵın anıqlań.

Tapsırma: 1. Tómendegi sızılmalardan paydalanıp, D hám N noqatlar qaysı yarımsharlarda jaylasqanlıǵın anıqlań:

2. Tapsırma. Tómendegi geografiyalıq koordinatalarda qaysı geografiyalıq obyektler jaylasqanlıǵın anıqlań:

- 11° qubla keńlik hám 143° shıǵıs boylıq;
- 39° qubla keńlik hám 146° shıǵıs boylıq;
- 12° arqa keńlik hám 72° batıs boylıq;
- 5° qubla keńlik hám 81° batıs boylıq.

3-Stanciya. Ámeliy jumıs.

Tapsırma. Sabaqlıq hám de oqıw atlasındaǵı maǵlıwmatlar tiykarında tómendegi tapsırmalardı orınlań.

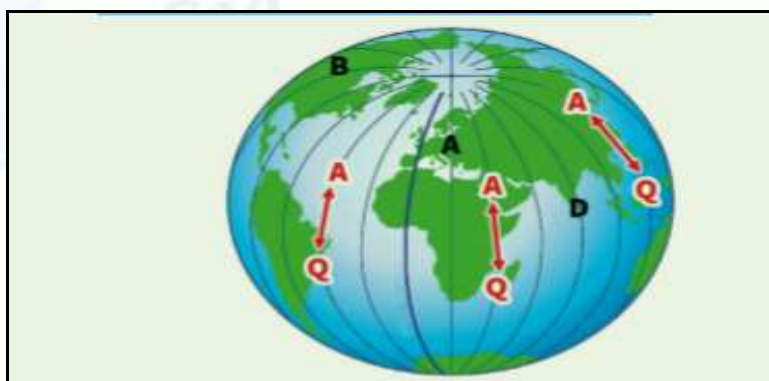
“O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK ASOSLARI”

Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasi

a) “Tańlań” bántinen paydalanıp qatardı toltırıń: Geografiyalıq keńlikler globusta parallellerge ..... qaptalına jazıp qoyılǵan graduslar járdeminde anıqlanadı. Geografiyalıq boylıqlar bolsa ..... ústine jazıp qoyılǵan graduslar járdeminde bilip alınadı.

Tańlań: Bas meridian, ekvator sızıǵı.

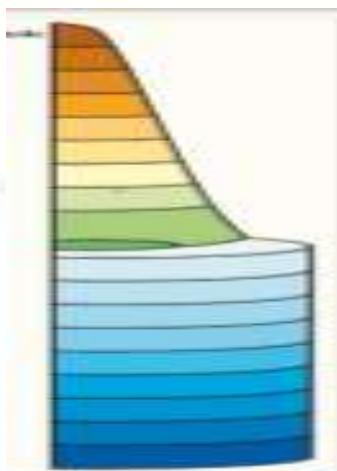
b) tómedegi súwretke dıqqat penen qarań hám A, B, D hárepler menen belgilengen meridianlardı Bas meridianǵa eń jaqın jaylasqaninan uzaǵına qarap kestege jaylastırıń.

Jaqınnan	uzaǵına	→

4-Stanciya. Bálentlikler hám tereńlikler shkalasın anıqlań.

1-Tapsırma. Bálentlikler shkalasınan paydalanıp jer betindegi biyik hám teńiz túbindegi tereńlik diapazonların anıqlań. Hár bir diapazon ushın reń hám biyiklik/tereńlik aralıǵın jazıń.

2-Tapsırma. 0 m den (teńiz qáddinen) 200 m ge shekem bolǵan orınlar kartada qanday reńler menen kórsetiledi hám bul jerler qanday ataladı.

“O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHNING GEOGRAFIK ASOSLARI”

Respublika ilmiy-nazariy konferensiyasi

Solay etip 4 stanciya metodi zamanagóy bilim beriw procesinde joqari nátiyjelilikke iye bolgan interaktiv usıllardan biri. Bul metodınıń abzal tárepi sonda oqıwshılar passiv emes, al ámeliy qatnasıwshılar bolıp hár bir stanciyada óz betinshe jumıs isleydi, analiz hám tájiriye tiykarında bilim aladı. Toparlarda islew arqalı oqıwshılarda óz pikirlerin erkin bildiriw, sóylesiw hám bir-birinen úyreniw imkaniyatına iye bolıp birge islesiw hám kommunikaciya kónlikpeleri payda boladı. Juwmaqlap aytqanda bul metod arqalı oqıwshılarda tereń bilim, erkin pikirlew hám sóylesiw kónlikpeleri rawajlanadı. Metodtıń beyimlesiwsheńligi oni túrli pánlerde hám hár túrli temalarda qollanıw imkaniyatın beredi. Sonday-aq, oqıwshılar XXI ásirde zárúr bolǵan turmıslıq kónlikpelerdi de payda etedi.

Paydalanǵan ádebiyatlar:

1. Умумий ўрта таълимда география фанини ўқитиш методикаси. Т-2020.
2. Ходжаева Г.А., Жиемуратова Г.О. География сабақларын оқытыўда өзбетинше тапсырмаларды пайдаланыўдың әҳмийети. // Илим хәм жәмийет, №2, 2020. 66-68 б.
3. Fedorko V.N., Safarova N.I., Ismatov J.A., Nazaraliyeva E.Ya.. Geografiya 10-klası ushın sabaqlıq- T-2022.